

استانداردها در سازمان تجارت جهانی

مسعود کمالی اردکانی و میرهادی سیدی

(به ترتیب فوق لیسانس مدیریت بازرگانی و فوق لیسانس اقتصاد، دفتر نمایندگی تمام الاختیار تجاری ایران)

تجارت^(۲) و «موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی»^(۳) در چارچوب توافقات سازمان تجارت جهانی تعیین شد. موافقتنامه‌های مذکور اگرچه در چارچوب این سازمان و میان اعضای آن منعقد شده‌اند اما به جهت اینکه این سازمان در حال حاضر ۱۴۸ کشور جهان و بیش از ۹۵ درصد تجارت جهانی را تحت پوشش قرار داد عملاً مقبولیت عام پیدا کرده و به عرف بازرگانی بین‌المللی در زمینه استانداردها بدل شده است که گریز از آن حتی برای کشورهای غیرعضو نیز دیگر ممکن نیست.

در ادامه به منظور آشنایی با جنبه‌های تجاری مفهوم کیفیت و رعایت استانداردها در سطح بین‌المللی، قوانین و مقررات سازمان تجارت جهانی در زمینه استانداردها را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱. توافقات سازمان تجارت جهانی در زمینه استانداردها

همانطور که گفته شد سازمان تجارت جهانی ضوابط و مقررات مربوط به وضع و اعمال مقررات استانداردهای محصول رادر قالب دو «موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت» و «موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» تعیین کرده است.

موافقتنامه دوم در واقع چارچوبی چند جانبه متشکل از قواعد و نظام‌هایی برای راهنمایی اعضا در خصوص ارائه، اتخاذ و اجرای اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی به منظور حفاظت از حیات یا بهداشت انسان، حیوان و نبات محسوب می‌شود. این چارچوب تأثیرات منفی استانداردهای بهداشتی و بهداشت نباتی را بر تجارت به حداقل رسانده، از اعمال تبعیض دلخواهانه و غیرقابل توجیه میان اعضا جلوگیری و به هماهنگی هرچه گسترده‌تر این استانداردها در سطح جهانی کمک می‌کند.

موافقتنامه اول مقررات بین‌المللی قابل اعمال بر استانداردهای محصول و رویه‌های ارزیابی مطابقت با مقررات فنی و استانداردها را تعیین

این مقاله با بررسی مفاد دو موافقتنامه «موانع فنی فرا راه تجارت» و «اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» به مساله ضرورت‌های مرتبط با استانداردها از دید سازمان تجارت جهانی می‌پردازد که لازم است شرکت‌ها و بنگاه‌های مختلف فعال در عرصه‌های بین‌المللی آن‌ها را رعایت کنند.

مقدمه

از دیاد مشکلات ناشی از آلودگی آب، خاک و هوا، تولیدکنندگان را موظف به تولید محصولات منطبق با اصول زیست محیطی کرده و بالا رفتن استانداردهای زندگی ناشی از پیشرفت فناوری نیز موجب افزایش تقاضای محصولات با کیفیت شده است. مجموع این عوامل باعث افزایش سیاست‌های تنظیمی دولت‌ها و در نهایت افزایش میزان استانداردها و مقررات فنی در سطح ملی شده است بطوری که در «موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت»^(۱) که با هدف کاهش موانع تجاری و از میان برداشتن رفتار تبعیض آمیز در تجارت بین‌الملل در سال ۱۹۴۷ ایجاد شد. نیز به لزوم وجود این استانداردها به صورت گذرا اشاره شده است.

اما به تدریج رشد استانداردها و مقررات فنی در کشورها تأثیرات منفی بر تجارت بین‌الملل گذاشت چرا که رعایت این استانداردها هزینه‌های اضافی فراوانی بر صادرکنندگان و تولیدکنندگان تحمیل می‌کرد و قدرت رقابت آن‌ها را در بازارهای خارجی کاهش می‌داد؛ از طرفی این شبهه ایجاد می‌شد که تصویب این مقررات و استانداردها می‌تواند محملی برای حمایت از صنایع داخلی و در نتیجه رفتار تبعیض آمیز در تجارت باشد. بنابراین، در ادوار مختلف مذاکرات بین‌المللی به این موضوع توجه ویژه‌ای شد و در نهایت برای جلوگیری از تبدیل شدن استانداردها به مانعی در برابر تجارت جهانی، ضوابط و مقررات مربوط به وضع و اعمال مقررات و استانداردهای محصول در قالب دو «موافقتنامه موانع فنی فرا راه

MULTIPLE INTELLIGENCES and STANDARDS-BASED MATHEMATICS

Hope Martin

۷. برچسب زنی منسوجات و پوشاک
۸. ابزارهای سنجش و لوازم آن‌ها
۹. مقررات مربوط به کشتی‌ها و تجهیزات آن
۱۰. مقررات ایمنی مربوط به اسباب بازی‌ها
۱۱. سایر موارد

می‌کند. این مقررات در برگریخته خصوصیات محصول، روش‌های تولید مؤثر بر خصوصیات محصول و الزامات بسته بندی و برچسب زنی است.

گرچه مشابهت‌هایی بین هر دو موافقتنامه وجود دارد ولی از نظر دامنه استانداردها و مقرراتی که تحت

شمول هر موافقتنامه قرار دارد تفاوت‌هایی بین این دو موافقتنامه وجود دارد.

هر دو موافقتنامه تأکید می‌کند که کشورهای عضو از حق تعیین و اعمال استانداردها، مقررات فنی و رویه‌های لازم در حوزه تحت شمول موافقتنامه برخوردار هستند، مشروط بر اینکه چنین اقداماتی با موازین تعیین شده در متن موافقتنامه‌ها مغایر نباشند. قبل از اینکه چنین اقداماتی با موازین تعیین شده در موافقتنامه‌ها که باید در تنظیم و اعمال استانداردها و مقررات فنی رعایت شوند اشاره کنیم لازم است یادآوری شود که موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت، استانداردها را به دو دسته استانداردهای اجباری و استانداردهای داوطلبانه طبقه‌بندی می‌کند که در متون رایج سازمان تجارت جهانی به ترتیب با عنوان «مقررات فنی» و «استانداردها» شناخته می‌شوند.

استانداردها و مقررات فنی در این موافقتنامه، خصوصیات محصول (موارد مربوط به کیفیت کالا)، روش‌های فرآیند و تولید که بر خصوصیات (کیفیت) محصول اثر دارند، واژگان و نمادها، الزامات بسته بندی و برچسب زنی را در بر می‌گیرد. بنابراین در این موافقتنامه استانداردهای محصول که شامل خصوصیات، کیفیت، طرح یا عملکرد محصول است از استانداردهای مربوط به روش‌های فرآیند و تولید که شامل مراحل و چگونگی تولید کالا است متمایز شده است. استانداردهای روش‌های فرآیند و تولید قبل و در خلال مرحله تولید یعنی قبل از ورود محصول به بازار اعمال می‌شود. قواعد این موافقتنامه تنها در صورتی بر روش‌های تولید و فرآیند محصول اعمال می‌شود که این روش‌ها بر کیفیت یا سایر خصوصیات محصول تأثیر داشته باشد.

لازم به توضیح است که استانداردها جنبه اختیاری دارند و عموماً از سوی موسسات استاندارد غیردولتی مثل «ایزو» تدوین می‌شوند. اما مقررات فنی جنبه اجباری دارند و از سوی دولت‌ها (براساس سیاست‌گذاری‌های دولتی) و برای حفظ بهداشت حیوان و انسان تدوین و اجرا می‌شود. محصولات فاقد استاندارد قابلیت ورود به سرزمین کشور واردکننده را دارند اما محصولاتی که مقررات فنی کشور واردکننده را

الف. دامنه شمول

«موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» نوعاً در حوزه‌های زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد که به حفاظت از حیات یا بهداشت انسان، حیوان و نبات مربوط است:

۱. افزودنی‌ها در مواد غذایی و نوشیدنی‌ها
۲. مواد آلوده‌کننده در غذاها و نوشیدنی‌ها
۳. بقایای سموم نباتی یا داروهای دامی در غذاها و نوشیدنی‌ها
۴. مواد سمی در غذاها و نوشیدنی‌ها
۵. روش‌های فرآوری مؤثر در سلامت غذاها
۶. گواهی‌های مربوط به سلامت غذا، بهداشت گیاه یا حیوان
۷. الزامات برچسب زنی صرفاً مربوط به سلامت غذاها
۸. الزامات بهداشتی مربوط به خوراک دام
۹. قرنطینه دامی و نباتی
۱۰. اعلام مناطق عاری از آفات نباتی و بیماری‌های دامی
۱۱. جلوگیری از شیوع آفات و بیماری‌ها به کشور
۱۲. سایر الزامات بهداشتی در واردات

«موافقتنامه اقدامات فنی فرا راه تجارت» شامل موارد زیر است:

۱. برچسب زنی غذاها، نوشیدنی‌ها و داروها
۲. الزامات کیفی مربوط به غذاهای تازه
۳. الزامات بسته بندی مربوط به غذاهای تازه
۴. بسته بندی و برچسب زنی مواد شیمیایی خطرناک و مواد سمی
۵. مقررات مربوط به وسایل الکتریکی
۶. مقررات مربوط به تلفن‌های بی سیم و دستگاه‌های رادیویی و امثال

آن

رعایت نکنند، غیر قابل ورود هستند. همچنین بر تهیه، تصویب و اجرای استانداردها بر خلاف مقررات فنی قواعد حسن انجام کار حاکم است.

ب. اصول و موازین تعیین استانداردهای فنی و بهداشتی

مقررات حاکم بر سازمان تجارت جهانی اعضای خود را ملزم به داشتن استاندارد کالا نمی کند و در تدوین و یا تهیه استانداردها نیز هیچگونه دخالتی ندارد بلکه موافقتنامه های استاندارد این سازمان در صدد است استانداردها و آزمایش و صدور گواهی محصولات، موانع غیر ضروری فرا راه تجارت ایجاد نکنند. اصول اساسی این موافقتنامه ها به شرح زیر است:

۱. اصل اجتناب از ایجاد موانع غیر ضروری فرا راه تجارت

هر دو موافقتنامه تاکید دارند که مقررات و استانداردهای وضع شده نباید بیشتر از سطحی تعیین شوند که برای تامین اهداف مشروع تحت پوشش موافقتنامه ضرورت دارد. در صورتی که مقررات، محدود کننده تر از آنچه برای نیل به اهداف مورد نظر لازم است تعیین شوند به مانع غیر ضروری فرا راه تجارت مبدل می شوند. موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی برای تضمین اینکه اقدام بهداشتی و بهداشت نباتی به مانع غیر ضروری فرا راه تجارت مبدل نشوند، سه معیار تعیین کرده است که باید در تعیین اقدامات مبنای عمل قرار گیرند: ۱) اقدام بهداشتی و بهداشت نباتی اتخاذ شده مبتنی بر اصول علمی باشد؛ ۲) بر مبنای ارزیابی خطر و نتایج حاصل از آن و متناسب با اوضاع و احوال و خطرات تهدید کننده تنظیم شود و ۳) مبتنی بر استانداردها، دستورالعمل ها و توصیه های بین المللی موجود تنظیم شود.

در موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت نیز به منظور اجتناب از موانع غیر ضروری فرا راه تجارت توصیه می شود:

الف - در صورت وجود مقررات فنی، دستورالعمل ها و استانداردهای بین المللی کشورهای عضو به چنین استانداردها و مقرراتی متوسل خواهند شد مگر در مواردی که چنین اقداماتی مناسب و کافی برای تامین اهداف مشروع موافقتنامه نباشند.

ب - برای حصول به اهداف مشروع مذکور در «موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت» اعضا در اتخاذ اقدامات باید به اطلاعات علمی و فنی موجود، فناوری مربوطه یا به استفاده نهایی مورد نظر از کالاها توجه داشته باشند. ج - در صورتی که اقدامات اتخاذ شده تاثیر قابل توجهی بر تجارت سایر اعضا داشته باشد، عضو اتخاذ کننده اقدام در صورت تقاضای عضو دیگر باید دلایل متقاعد کننده ای دال بر ضرورت اتخاذ مقررات فنی مربوطه ارائه کند.

۲. رعایت اصول عدم تبعیض

«اصل عدم تبعیض» در سازمان تجارت جهانی ناظر بر جلوگیری از دو دسته اقدامات است. یکی اقداماتی

است که طی آن ها بین کالاهای وارداتی از یک کشور عضو و کالای مشابه وارداتی از کشور عضو دیگری تبعیض روا داشته می شود که بر اساس «اصل دولت کامله الوداد» اعمال چنین تبعیضی ممنوع است. دیگری اقداماتی است که طی آن بین کالای وارداتی و کالای مشابهی که در داخل تولید می شود تبعیض برقرار می شود. چنین اقدامات تبعیضی نیز با اصل رفتار ملی در سازمان تجارت جهانی مغایرند و نباید اعمال شود. هر دو موافقتنامه مذکور نیز کشورهای عضو را از اعمال مقررات مغایر با اصل دولت کامله الوداد و اصل رفتار ملی منع می کند.

موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت از اعضا می خواهد در اجرای مقررات فنی و رویه های ارزیابی مطابقت اصل عدم تبعیض (رفتار دولت کامله الوداد) و رفتار ملی را رعایت کنند. «موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» نیز بر اجتناب از تبعیض دلخواهانه و غیر قابل توجیه بین کالاهای وارداتی و داخلی تاکید دارد. البته بنا به ماهیت اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی در صورتی که آفات و امراض در کشورهای خاصی شیوع داشته باشند، موافقتنامه اجازه اعمال تبعیض بین کالاهای وارداتی از کشورهای عاری از آفات و کالاهای وارداتی از کشورهایی که به این آفات مبتلا هستند، می دهد و چنین تبعیضی را قابل توجیه می داند.

۳. هماهنگ سازی مقررات فنی، استانداردها و رویه های ارزیابی مطابقت

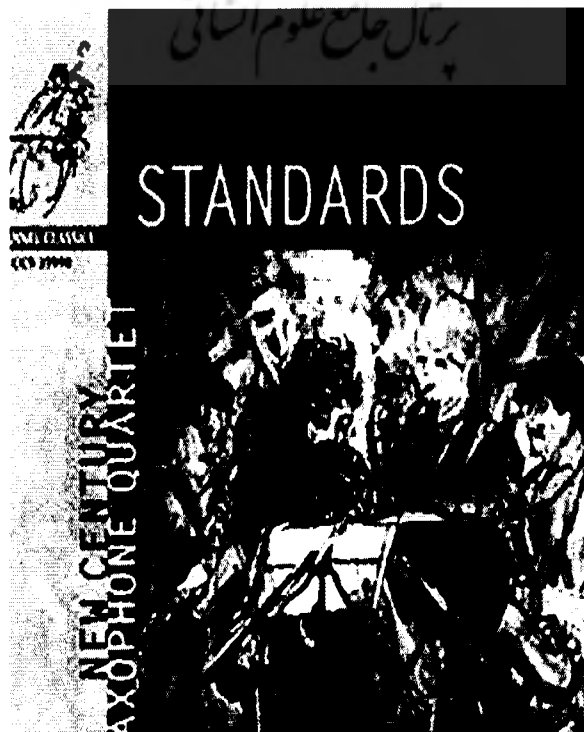
هر دو موافقتنامه بر هماهنگی و یکسان سازی استانداردها و مقررات فنی مورد عمل در بین کشورهای عضو تاکید دارند. «موافقتنامه اقدامات نباتی و بهداشت نباتی» کشورهای عضو را ترغیب می کند که حتی المقدور از استانداردها، دستورالعمل ها و توصیه های بین المللی در استانداردهای داخلی خود استفاده کنند. این موافقتنامه از سه مرجع بین المللی به شرح زیر در سه حوزه استانداردهای غذایی، امراض واگیر دامی و حفظ نباتات نام می برد و از کشورها می خواهد ضمن مشارکت کامل در این مراجع، مصوبات آن ها را در حوزه مقررات ذی ربط مبنای عمل قرار دهند. این سه مرجع عبارت اند از:

الف - کمیسیون تنظیم مجموع قوانین تغذیه Codex^(۴) در مقررات و استانداردهای مربوط به مواد غذایی و نوشیدنی

ب - دفتر بین المللی امراض واگیردار دامی^(۵) در مقررات و موازین قرنطینه مربوط به امراض واگیردار دامی

ج - کنوانسیون بین المللی حفظ نباتات^(۶) در مقررات و موازین مربوط به حفظ نباتات

در موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت نیز از اعضا خواسته شده تا در مواردی که مقررات فنی و یا رویه های ارزیابی مطابقت برای انطباق محصولات با مقررات فنی و استانداردها لازم باشد و استانداردهای بین المللی مربوطه در این زمینه ها نیز

وجود داشته باشد و یا عنقریب تکمیل شود، تضمین کنند که از این استانداردها استفاده شود مگر آنکه مغایر اهداف مشروع باشد یا عوامل جوی، جغرافیایی یا سطح فناوری در دسترس مانع اجرای آن باشند.

همچنین به منظور هماهنگ ساختن مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی مطابقت بر مبنای گسترده‌ترین زمینه ممکن از اعضا خواسته شده تا در زمینه تهیه استانداردهای بین‌المللی توسط موسسات بین‌المللی استاندارد مربوط برای محصولات فنی که در مورد آن‌ها مقررات فنی را تصویب کرده‌اند و یا عنقریب تصویب می‌کنند و همچنین تهیه رهنمودها و توصیه‌های لازم راجع به رویه‌های ارزیابی مطابقت در حد توانایی خود بطور کامل مشارکت کنند. با این وجود موافقتنامه شرایط ویژه کشورهای در حال توسعه را نیز در نظر گرفته است بطوری که ماده ۱۲ موافقتنامه تأکید می‌کند که نباید از کشورهای در حال توسعه عضو انتظار داشت که به دلیل شرایط فن‌شناختی، اجتماعی و اقتصادی خاص آن‌ها و برای حفظ فناوری بومی و روش‌ها و فرآیندهای سازگار با نیازهای توسعه‌ای‌شان از استانداردهای بین‌المللی که مناسب نیازهای توسعه‌ای مالی و تجاریشان نیست، به عنوان مبنایی برای مقررات فنی یا استانداردها از جمله روش‌های آزمایش خود استفاده کنند.

در مواردی که کشورهای عضو از استانداردها و مقررات ملی خود استفاده می‌کنند هر دو موافقتنامه در تکمیل مباحث مربوط به هماهنگ سازی مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی، اصل همانند سازی و یکسان سازی و مقررات فنی و رویه‌های ارزیابی را نیز پیش‌بینی کرده و از اعضا خواسته‌اند تا برای تصویب مقررات فنی و اقدامات بهداشتی و بهداشت نبائی اعضای دیگر به عنوان معادل مقررات خود با نظری مثبت برخورد کنند حتی اگر با مقررات خودشان تفاوت داشته باشد؛ البته این مشروط بر این است که قانع شوند این مقررات در حد کافی اهداف مقررات خودشان را تأمین می‌کند.

در مورد رویه‌های ارزیابی مطابقت یک کالا با مقررات و استانداردهای وضع شده نیز توصیه شده کشورهای رویه‌های ارزیابی همدیگر را بپذیرند. گاهی صادرکنندگان، کالای خود را به چند بازار مختلف صادر می‌کنند که در مبادی ورودی هر یک از بازارها، رویه‌های ارزیابی مطابقت روی یک کالا انجام می‌شود و موجب افزایش هزینه‌های صادراتی برای صادرکننده و حتی در برخی موارد موجب تقلب در نمونه برداری می‌شود؛ بنابراین سازمان تجارت جهانی در این موافقتنامه‌ها کشورها را تشویق می‌کند تا نتایج بازرسی‌ها و آزمایش‌های هیات‌های گواهی‌کننده ذی‌صلاح در کشورهای صادرکننده را بپذیرند، مشروط بر اینکه قانع شوند استاندارد محصول و رویه‌های ارزیابی مطابقت، معادل با استاندارد خودشان است.

۴. شفافیت

یکی از مشکلات اصلی که بنگاه‌ها در توسعه صادرات با آن مواجه می‌شوند، نبود اطلاعات کافی درباره مقررات فنی، استانداردها، اقدامات بهداشتی و بهداشت نبائی و رویه‌های ارزیابی مطابقت قابل اعمال بر محصولات آن‌ها در بازارهای هدف است. به این منظور، این موافقتنامه‌ها از هر کشور عضو می‌خواهد واحدهای پاسخگو^(۷) تأسیس کند تا بنگاه‌های بازرگانی علاقه‌مند بتوانند به اطلاعات مربوط به موارد زیر دسترسی پیدا کنند:

● مقررات فنی و استانداردهای داوطلبانه تصویب شده یا پیشنهاد

شده برای تصویب

● رویه‌های ارزیابی مطابقت تصویب شده یا پیشنهاد شده برای تصویب

همانطور که ذکر شد، هدف این موافقتنامه حمایت از منافع عرضه کنندگان خارجی است؛ از کشورها درخواست می‌کند که استانداردها اعم از الزامی و داوطلبانه، به نحوی تنظیم و اعمال نشوند که موانع غیرمعقولی برای تجارت به وجود آورند. برای تضمین اینکه تصویب استانداردها مانع غیرمعقولی برای تجارت ایجاد نکند، کشورها باید به طور فعال در سازمان‌های بین‌المللی که استانداردهایی بین‌المللی تصویب می‌کنند، مشارکت داشته باشند. همچنین موافقتنامه مقرر می‌دارد چنانچه استانداردهایی که مقررات فنی بر آن‌ها مبنی هستند، با استانداردهای بین‌المللی تطابق نداشته باشد، پیش‌نویس مقررات باید منتشر شود و به کشورهای عضو فرصتی اعطا شود که در مورد آن اظهار نظر کنند. هدف اساسی این قاعده آن است که تضمین شود مقررات تصویب شده، استانداردهای تولید و سایر استانداردهای حاکم در سایر کشورها را به حد کافی مدنظر قرار داده‌اند. براساس همین اصل فقط در حوزه موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی، اعضای سازمان تجارت جهانی ۳۶۰۰ اطلاعاتی در مورد مقررات و اقدامات خود جهت اطلاع سایر اعضا منتشر کرده‌اند که بین کلیه اعضا توزیع شده است.

ج. مقررات ناظر بر حسن انجام کار

استانداردهای کالا می‌تواند از سوی موسسات استاندارد دولتی یا غیردولتی تهیه شود. طی سال‌های گذشته موسسات خصوصی استاندارد رشد فراوانی یافته‌اند. ضمیمه ۳ موافقتنامه موانع فنی فراراه تجارت شامل مقررات مربوط به حسن انجام کار است که نظامات مرتبط با شفافیت در تهیه، تصویب و اجرای استانداردها توسط کلیه موسسات استاندارد منطقه‌ای غیر دولتی حکومت محلی را که در موافقتنامه به موسسات استاندارد معروف است مقرر می‌دارد.

کلیه موسسات مذکور می‌توانند این مجموعه مقررات را بپذیرند. موسسات استاندارد حکومت‌های مرکزی عضو موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت مسؤول قبول و انطباق با مقررات ناظر بر حسن انجام کار هستند. این موسسات تا حد امکان تلاش خواهند کرد تا تضمین کنند که موسسات استاندارد غیردولتی و در حوزه حکومت مرکزی و همچنین موسسات استاندارد منطقه‌ای این مقررات را قبول و با آن منطبق شوند. کلیه اصول حاکم بر موافقتنامه فراراه تجارت (رعایت اصل عدم تبعیض، شفافیت، هماهنگ سازی استانداردها و...) نیز بر این موسسات استاندارد حاکم است.

۲. نحوه تشخیص مقررات فنی از اقدامات و ضوابط بهداشتی و بهداشت نباتی

هر دو موافقتنامه سازمان تجارت جهانی در خصوص استاندارد، کلیه کالاها، اعم از کشاورزی و صنعتی، را در بر می‌گیرد. اما تشخیص این موضوع که مقررات خاصی که یک کشور برای حفظ بهداشت و حیات انسان، و زیست حیوانی و گیاهی وضع می‌کند از نوع مقررات فنی و یا یک ضابطه بهداشتی و بهداشت نباتی است یا نه، به اهداف تدوین چنین مقررات و ضوابطی بستگی دارد. در واقع این تشخیص از روی نوع کالا

انجام نمی‌شود؛ بلکه نوع اقدامات هر کشور در خصوص شرایط استاندارد یک محصول تعیین کننده است. پیچیدگی کار از آنجا ناشی می‌شود که تقریباً مقررات هر دو موافقتنامه در بسیاری از حوزه‌ها شبیه هم هستند. با وجود این، تفاوت‌هایی هم وجود دارد که دانستن آن تشخیص یک ضابطه فنی از یک ضابطه یا اقدام بهداشتی را میسر می‌کند.

در مجموع زمانی می‌توان یک اقدام را اقدام بهداشتی و یا بهداشت نباتی تلقی کرد که هدف آن حفاظت از موارد زیر باشد:

● حیات انسان از خطرات ناشی از افزودنی‌ها، سموم یا بیماری‌های ناشی از حیوان و گیاه؛

● حیات حیوان از خطرات ناشی از افزودنی‌ها، سموم، آفات، امراض یا ارگانسیم‌های مسبب بیماری؛

● حیات گیاه از خطرات ناشی از آفات، امراض یا ارگانسیم‌های مسبب بیماری؛ و

● یک کشور از خطرات ناشی از خساراتی که از ورود، ایجاد و یا شیوع آفات به وجود می‌آید.

مقرراتی که برای سایر اهداف (به غیر از اهداف مذکور) و به منظور حفاظت از حیات انسان، حیوان و یا گیاه تدوین شده باشد، به عنوان مقررات فنی شناخته می‌شوند. به عنوان مثال در صورتی که مقررات فنی محصولات دارویی و یا آرایشی یک کشور مستلزم آن باشد که برخی اطلاعات مفید مثل تاریخ انقضا، مقدار دارو و یا عوارض جانبی آن روی پرچسب دارو حک شود و یا بر نحوه بسته بندی و یا انبار دارو نظارت کند این ضابطه فنی است و تحت شمول «موافقتنامه فنی فرا راه تجارت» قرار می‌گیرد. اما اگر آن کشور برای ورود دارو ضوابطی وضع کند که به موجب آن، داروی مورد نظر نباید حاوی هرگونه پسمانده و یا موادی باشد، که ترکیبات اصلی آن از غذای گوسفند است (که احتمالاً ناقل بیماری جنون گاوی خواهد بود)، این ضابطه بهداشتی است و تحت شمول «موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» قرار می‌گیرد.

۳. جمع بندی و نتیجه گیری

امروزه با توجه به ظهور پدیده جهانی شدن، سازمان‌های بین‌المللی نقش به‌سزایی در شکل‌گیری سیاست‌های تجاری و صنعتی کشورها پیدا کرده‌اند و نقش دولت‌ها را در خصوص سیاست‌گذاری ملی تحت الشعاع قرار داده‌اند. به عنوان نمونه می‌توان به سازمان تجارت جهانی در این باره اشاره کرد. این سازمان به عنوان یکی از مهمترین و اثرگذارترین سازمان‌های متولی سیاست‌گذاری تجاری در سطح جهان از کشورها می‌خواهد از استانداردها به عنوان مانع غیر لازم برای تجارت استفاده نکنند و با رعایت اصولی همچون یکسان‌سازی، هماهنگ‌سازی و تایید متقابل، استفاده ابزاری از استانداردها به عنوان مانع ورود به کشورها به حداقل میزان ممکن برسد. به دیگر سخن نقش دولت‌ها در تهیه، تدوین و بکارگیری استانداردها به عنوان راهی برای تامین کیفیت کالاها و خدمات اگرچه نقش مهمی است اما محدودتر شده است.

در سطح ملی وضع موجود نشانگر آن است که ایران به دلیل عدم عضویت در این سازمان به توافق‌های آن در زمینه استانداردها بی‌توجه بوده است؛ به همین جهت پیام مهمی که این موافقتنامه‌ها داشته‌اند را دریافت نکرده و خود را برای پاسخگویی به آن آماده نکرده است. هم‌اکنون اکثر طرف‌های تجاری ایران یا عضو این سازمان هستند یا در جریان

عضویت به این سازمان قرار دارند، به ویژه کشورهای توسعه یافته طرف تجاری ماکه علاوه بر الزام به رعایت موازین بهداشتی و استانداردهای فنی در سازمان تجارت جهانی با فرهنگ داخلی و خواست عمومی مردم خود مبنی بر رعایت این موازین در سطحی بالاتر مواجه هستند. در واقع، از یکسو فضای بین‌المللی موجود امکان‌گریز از دایره تاثیر این روند را از ما سلب می‌کند و از طرف دیگر پاسخگویی در خور به استانداردهای بین‌المللی موجود و رعایت موازین و ضوابط مربوط در جهت تامین و تضمین منافع ملی خودمان، مستلزم داشتن توان علمی و راه‌اندازی و تجهیز آزمایشگاه‌ها، بسترسازی حقوقی و تصویب قوانین و مقررات لازم است که در همه این زمینه‌ها ضعف‌های آشکاری وجود دارد. با وجود چنین شرایطی دسترسی به بازارهای بین‌المللی بسیار مشکل خواهد بود و بدون نگاهی عمیق به مقوله استانداردها و رعایت حداقل‌های جا افتاده در این زمینه عملاً پیگیری چنین اهدافی امکان‌پذیر نیست.

با عنایت به موضوعات ذکر شده در مقاله حاضر به عنوان جمع‌بندی، توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور و همچنین صاحبان صنایع و بازرگانان کشور را به نکات زیر جلب می‌کند:

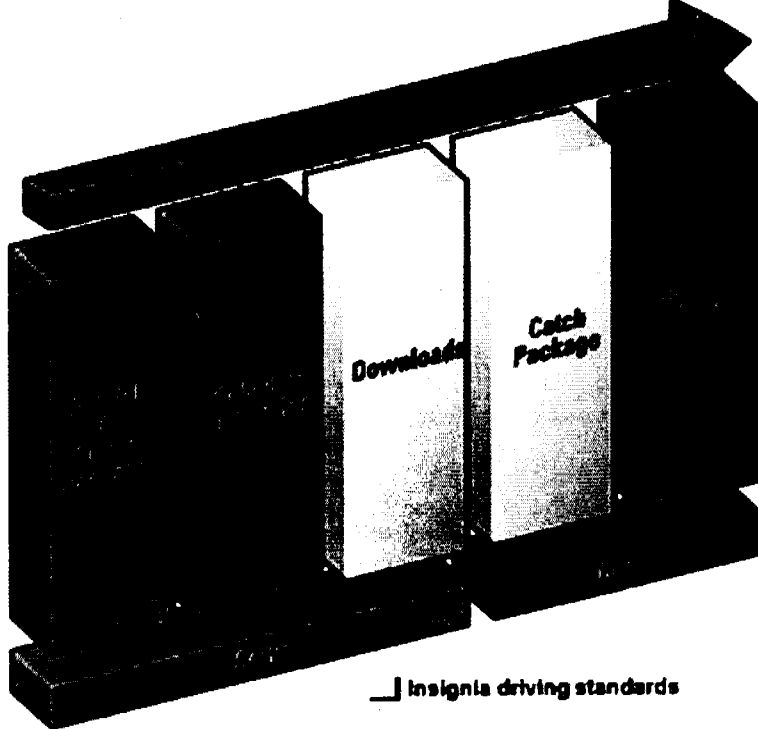
● به دلیل عدم عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی صاحبان صنایع در کشور، عملاً با ضوابط و مقررات حاکم بر تجارت جهانی که نزدیک به ۱۵۰ کشور آن را تدوین می‌کنند، آشنایی ندارند. بدون شک فعالیت در اقتصاد جهانی شده امروز بدون توجه به فرآیندهای جهانی از قوت لازم برخوردار نخواهد بود.

● سازمان تجارت جهانی ضوابط و مقررات مربوط به وضع و اعمال مقررات و استانداردهای محصول را در قالب دو موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت و موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی تعیین کرده است و از کشورها می‌خواهد از استانداردها به عنوان مانع غیر لازم برای تجارت استفاده نکنند. در مواردی که کشورها از اصول تعیین شده تخطی می‌کنند مراجعه به نظام حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی انجام می‌شود و ضمانت اجرای لازم را برای رعایت مفاد توافق‌های انجام شده فراهم می‌کند.

● موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی، چارچوبی چندجانبه متشکل از قواعد و نظام‌هایی برای راهنمایی اعضا در خصوص ارائه، اتخاذ و اجرای اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی به منظور حفاظت از حیات و بهداشت انسان، حیوان و نبات محسوب می‌شود. این چارچوب تأثیرات منفی استانداردهای بهداشتی و بهداشت نباتی را بر تجارت به حداقل رسانده و از اعمال تبعیض دلخواهانه و غیر قابل توجیه میان اعضا جلوگیری کرده و به هماهنگی هرچه گسترده‌تر این استانداردها در سطح جهانی کمک می‌کند.

● موافقتنامه موانع فنی فراراه تجارت، مقررات بین‌المللی قابل اعمال بر استانداردهای محصول و رویه‌های ارزیابی مطابقت با مقررات فنی و استانداردها را تعیین می‌کند. این مقررات در برگیرنده خصوصیات محصول، روش‌های تولید مؤثر بر خصوصیات محصول و الزامات بسته بندی و برچسب زنی است.

● «موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت» و «موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی» کلیه کالاها اعم از کشاورزی و صنعتی را در بر می‌گیرند. اما تشخیص مقررات فنی از یک ضابطه بهداشتی به اهداف تدوین چنین مقررات و ضوابطی بستگی دارد.

5. International Office of Epi Zootics
6. International Plant Protection Convention (IPPC)
7. enquiry points

● نظامی که برای تعیین و اعمال استانداردها در سازمان تجارت جهانی وجود دارد عملاً به سیستم جهانی تبدیل شده و تقریباً همه کشورهای جهان از آن پیروی می‌کنند. به همین جهت تجارت بین‌المللی را به شدت متاثر می‌کند. در این نظام:

کشورها نمی‌توانند مقررات فنی و استانداردها را صرفاً برای محصولات وارداتی اعمال کنند و از اعمال چنین استانداردهایی برای محصولات داخلی اجتناب ورزند. به عبارت دیگر رفتار تبعیض آمیز در مقررات حاکم بر محصولات وارداتی و کالاهای داخلی مجاز نیست. اصل بر شفافیت مقررات و استانداردها است، لذا باید انتشار استانداردها و مقررات به نحو شایسته‌ای صورت گیرد و واحدهای پاسخگو تاسیس و اطلاعات مورد نیاز درخواستی را ارائه کنند.

منابع:

1. Bernard M. Hockman and Michel M. Kostecki, (2001). "The Political Economy of the World Trading System: (The WTO and Beyond)". Oxford University Press.
2. The World Trade Organization, Report on the Activities of the Committee on Sanitary & phytosanitary Measures (G/L/661).
3. Bussiness Guide to the World Trading System, Revised Edition, ITC, 2000.
4. The World Trade Organization, Analytical Index Guide to Law & Practices, Vol II, Geneva, 2003.
5. WTO Trade policy Course, CH07, T.B.T, Training Manual, WTO, 2000.
6. WTO Trade Policy Course, CH05, P.S.P, Training Manual, WTO, 2000.

به منظور کاهش تشتت در استانداردهای ملی و یکسان سازی آنها، استفاده از استانداردهای بین‌المللی به عنوان مبنایی برای تدوین استانداردهای ملی توصیه شده است اما در صورتی که استانداردهای ملی تنظیم می‌شود باید اینگونه مقررات و استانداردها مبتنی بر اصول علمی باشند.

انعطاف لازم برای کشورها در مقابله با خطرات احتمالی و اتخاذ مقررات و استانداردهای لازم بدون توجه به مبنای علمی و صرفاً از طریق ارزیابی خطرات بالقوه وجود دارد.

۷. اسفندیار، امیدبخش، آشنایی با مقررات سازمان تجارت جهانی، جزوه آموزشی، مرکز آموزش بازرگانی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۵.

پی‌نوشت‌ها:

۸. خبرنامه رویدادها و تحولات سازمان تجارت جهانی، دفتر نمایندگی تام الاختیار تجاری ایران، شماره ۵۹. خرداد ۱۳۸۳.
۹. موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، سند نهایی دورارو گوته، چاپ اول: تهران، دی ماه ۱۳۷۳.
۱۰. پایگاه اینترنتی سازمان تجارت جهانی. www.wto.org.

1. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)
2. Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT) on Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS)
3. Agreement
4. Codex Alimentarius Commission (CAC)